

I. Ferencz József és az unitáriusok.

Irta: Vári Albert.

Az unitárius egyháznak nincsenek politikai céljai. Mint vallás-erkölcsi szervezet tisztán és kizárólag a hit terjesztésében, a lelkek emelésében, az erkölcsök jobbításában látja a maga hivatását. Létezése szorosan összefügg a magyarsággal. Gyökérszálai ennek a földjéből táplálkoznak. Céljai, eszményei soha ellentétbe nem jöhetnek a magyarsággal. Azonban annak javát és dicsőségét előmozdíthatják. A történelem folyamán idegen nemzeteket is olvasztott be a magyarságba. Iskoláival, templomaival, lelkészeivel és tanítóival pedig a haza szent ügyét is állandóan szolgálta. Haza és egyház szerves kapcsolatban vannak egymással.

Mégis a haza hosszú időn keresztül nem akarta elismerni és méltányolni az unitárius egyház nemzetépítő szolgálatait. Igaz, hogy János Zsigmond maga is unitárius lett s így közelről megismerve az egyház céljait és eszményeit, 1571-ben a marosvásárhelyi országgyűlésen kifejezetten is törvényesítette az unitárius vallást. De ez a törvény csak az erdélyi részekre vonatkozott. Sőt itt is sokszor feledték a törvény világos intézkedéseit. Az utána következett fejedelmek nemhogy segédkezet nyújtottak volna az egyház építő munkájához, hanem részint politikai okokból, részint vallási elfogultságból üldözték, zaklatták. Anyagi javaikat elvették, jogaikat kétségbe vonták és erkölcsi építő munkájukat megbénították. Az unitárius egyház ereje 30 éven keresztül szinte a létért folytatott nehéz küzdelemben merült ki.

Ilyen körülmények között nem csoda, ha olyan nagy hálával emlékezünk II. József szabad szellemű uralkodására, ki a Nagy Frigyes szellemétől áthatva, a felekezeti türelem elvét érvényesítette a hazában. Nem csoda,

ha tankönyveinkben magasztaljuk azt a keresztényi érzületét, mellyel még regens korában 1773-ban Agh István püspökünket és Kovácsi Tamás főjegyzőnket kihallgatáson fogadta, panaszait meghallgatta s korát meghaladó szabad szellemű nyilatkozatával bocsátotta el.

Azonban az unitáriusoknak 300 éves küzdelmeikért, üldöztetésükért teljes elégtételt csak *I. Ferencz József* adott. Ő egészítette ki az 1571. évi marosvásárhelyi országgyűlés törvényesítő határozatát az 1848. évi XX. t.-c. szentesítésével. »Az unitárius vallás törvényesen bevett vallásnak nyilvánítatik. E hazában törvényesen bevett vallásfelekezetekre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapítatik meg.« E szentesített törvény ereje nyitotta meg az utat az unitáriusok előtt Magyarország egész területén. Ennek védő szárnyai alatt szervezkedhettek ott, ahol a XVI. században szervezetlenségük miatt elenyésztek. Ennek alapján kaptak olyan jogokat, anyagi és erkölcsi támogatásokat, amelyek nem csupán létüket biztosítják, hanem a jövő fejlődésnek is biztos kezességei. Sőt ez újjászületésnek, ez előrehaladásnak a nyomai egyházi életünkben minden téren mutatkoznak is. Ezért áldjuk mi azt a nagy lelket, amely századok előítéletein felül tudott emelkedni s azt a királyi elhatározást, mely az elfogultság sötétségét áldó fényével megtörte s a hit- és gondolatszabadságot országában megvalósította.

Ez a nagylelkű király háromszor fogadta kegyesen az unitáriusok tisztelő és hódoló küldöttségét. 1876-ban Nagyszebenben, 1887-ben Kolozsvárt és 1895-ben szintén Kolozsvárt. A küldöttség vezetője mindannyiszor Ferencz József püspökünk volt. Ezek közül különösen örökre emlékezetes marad az 1887-beli kolozsvári látogatása az uralkodónak. Ez alkalommal püspökünk beszédére a következő bensőséges választ adta: »*Örömmel fogadom öszinte ragaszkodásukról tanuskodó üdvözetüket és biztosítom Önöket, hogy habár hitsorsosaik ez országban más vallásbelieknél kevésbé is számosak, mégis atyai szívemhez ép oly közel állanak, mint amazok és kegyelmem irányukban mindenkor változatlan marad.*« Ugyanez alka-

lommal olyan kegyben részesítette az uralkodó az unitáriusokat, a minőben János Zsigmond óta nem igen részesültek. Meglátogatta kollégiumunkat. Megnézte könyvtárunkat. Érdeklődéssel tudakozódott papjaink és tanárainkról. Elment az ifjúság előtt, megvizsgálta a tantermeiket, a lakoszobákat, sőt még a karikás ágyat is, a melyben akkor aludott a székely tanulók egy része. Atyai szívvvel örvendett a nevelés terén kifejtett buzgóságért s atyai szívvvel bánkódott a szegénységből származott hiányok és fogyatkozások miatt. Mikor pedig távozóban volt, jellemző szavai ezek voltak: »Kivánom, hogy haladjanak.«¹

Más úton is méltányolta az unitáriusok törekvéseit, haza- és nemzetépítő munkásságát. A midőn püspökünket két ízben is kitüntette: először a II. oszt. vaskoronarenddel, másodszer a Ferencz József-rend nagykeresztjével: akkor közvetve az unitárius egyházra is hullottak királyi kegyelmének a sugarai. Elmondhatjuk azért, hogy mi János Zsigmond unitárius fejedelem óta egyetlen uralkodónál sem tapasztaltuk azt a nagy kegyet, azt a meleg atyai szeretetet, amellyel I. Ferencz József kísérte a mi egyházi életünket. A sok félreértés, a sok megalázás és méltatlan üldözés után sokszoros fényben ragyogott reánk ez a nagy királyi kegyelem. Azért mint magyarok együtt tesszük le sirjára mi is a magyar nemzettel hálánk és kegyeletünk babérját s mint unitáriusok áldjuk s egyházi történetünk könyveiben őrizzük meg halhatatlan emlékezetét.

¹ Ferencz József: I. Ferencz József Ő cs. és ap. királyi felségének az unitárius vallásközönség részéről, Kolozsvárt 1887. évi szept. 23-án bemutatott hódolatáról és a kolozsvári unitárius főtanodának Ófelsége által 1887. évi szept. 24-én történt legmagasabb meglátogatásáról az unitárius egyházi képviselőtanácshoz tett jelentés. Kolozsvár, 1887. 30. 1.

Benkő Mihály

1847 március 16—1916 augusztus 25.

Középjátán, Háromszékmegyében született. 1858. év. őszén nagybátyja: Incze Mihály nyug. miniszteri titkár Kolozsvárra hozta s itt az unitárius kollégiumban 1867 júniusában tett érettségi vizsgálatot. Jogi tanulmányait a kolozsvári, később egyúttal mint egyéves önkéntes a nagy-szebeni jogakadémián végezte. 1872 elejétől három évig gyakornoki s jegyzői teendőket végzett a kolozsvári kir. törvényszéknél. 1874 végén Marosvásárhelyt ügyvédi vizsgát tevén, 1884-ig ügyvédi gyakorlatot folytatott, azóta gazdálkodott, hol a saját magyarmacsikási birtokán, hol mások jószágait igazgatta. 1876-ban az árkoszi zsinati főtanács egyházi főtanácsosnak, 1886-ban a főtanács jószágai kezelőjének választotta. Az egyházi alkotmány és köz-igazgatás újrászervezése óta állandóan tagja az egyházi képviselő tanácsnak; előbb a kolozsvári unitárius egyházközség, később a kolozsdobokai unitárius egyházkör felügyelő gondnoka.

De működése nem merül ki az egyházi közélet területén való buzgó forgolódásával. Hosszú éveken keresztül a Kolozsvármegyei Takarékpénztár vezérigazgatója, mely intézetet gondos és óvatos vezetésével megerősített és Kolozsvármegye törvényhatóságának tagja, melynek életében hajlíthatatlan függetlenségi gondolkodásával és gazdasági szakismereteivel buzgó és tevékeny részt vett.

Házasságát sem első, sem második feleségétől nem áldotta meg gyermekkel az ég. Rokoni szeretetét nevelt fia, árkoszi Benkő Sándor honvéd huszáralezredes élvezte, kinek katonai pályáján és előmenetelén figyelme büszke-